

Berislav Mratinić

Hrvatski državni arhiv

Marulićev trg 21

Zagreb

STO DVADESET GODINA OD PRVOG IZVOĐENJA „LIJEPE NAŠE DOMOVINE“ KAO HIMNE

UDK 342.228(497.5)“1891/2011“(091)

Prije 120 godina (1891), upravo na dan Velike Gospe, po prvi put je izvedena popijevka „Hrvatska domovina“ Antuna Mihanovića, danas poznatija kao „Lijepa naša“ te izabrana za najljepšu rodoljubnu pjesmu. Bilo je to prigodom Jubilarne gospodarske izložbe u Zagrebu koja je održana na pedesetu obljetnicu prve „Gospodarske izložbe“ uopće.¹ U gradivu Hrvatskog državnog arhiva, u fondu Predsjedništva Zemaljske vlade, nalazi se sadržaj koji me inspirirao.² Tamo stoji da je davne 1891. godine po prvi puta izvedena uglazbljena Mihanovićeva pjesma. Tom prilikom je pobrala aplauze i ovacije te je plebiscitom izabrana za najsvečaniju.

„Lijepa naša“ je počela svoj „život“ kao popijevka koja ni po čemu nije odskakala od drugih. Objavljena je u Gajevoj *Daniczi Horvatzkoj, Slavonzkoj y Dalmatinskoj* 1835,³ a sastavio ju je Zagrepčanin Antun Mihanović. Iako je po struci bio pravnik, zanimao se i za književnost. U tome je bio jako uspješan, pa je njegova „Horvatzka domovina“ označena prekretnicom u smislu prihvaćanja novog pravopisa. Antun Mihanović je bio tajnik gubernatora u Rijeci, konzul u Turskoj i Grčkoj, boravio je u Americi, a kao umirovljenik nastanio se u Klanjcu. Pri stvaranju „Lijepe naše“ bio je inspiriran ljepotom tamošnjeg krajolika, blagošću ljudi, povoljnom klimom, o čemu govore i stihovi:

„ ...Vedro nebo, vedro čelo,
Blaga p(e)rsa, blage noći.
Toplo leto, toplo delo
Bistre vode, bistre oči:

Vele gore, veli ljudi,
Rujna lica, rujna vina,
Silni gromi, silni udi;
To je naša domovina...“

¹ Vinko Nikolić navodi da je to bilo na blagdan Male Gospe, 8. rujna 1891. Vidi Nikolić, V. Hrvatska himna i njen pjesnik : o 80-godišnjici Mihanovićeve smrti i 50-godišnjici proglašenja njegove pjesme hrvatskom himnom. *Hrvatska smotra* (Zagreb), 9, 12(1941). Str. 628.

² HR HDA 78. Zemaljska vlada. Predsjedništvo, 6-14, 125/1908, Savez hrvatskih pjevačkih društava u Zagrebu moli uzakonjenje „Lijepe naše domovine“.

³ *Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinska* (Zagreb), 10(1835), str. 1.

Evo i nekoliko rečenica iz *Narodnih novina* onoga doba: „Nakon burna odobravanja, na zahtjev razdraganih slušatelja, ponovno je na kraju ovog rijetko uspjelog zajedničkog koncerta, šest stotina pjevača uz pratnju orkestra otpjevalo uzanositu svečanu pjesmu, Runjaninovu 'Lijepu našu domovinu' na riječi Antuna Mihanovića. Čitavo općinstvo saslušahu stojeći, otkritih glava: mnoga lica orosiše se suzama radošnicama. Slušateljstvo i opet nagradi pjevače i glazbenike dugim pljeskom i ovacijama, što sve 'dokazivaše da je zadovoljstvo i oduševljenje beskrajno'“.⁴

Prigodom otvaranja Velike gospodarske izložbe, na mjestu današnje zgrade Hrvatskog narodnog kazališta bila je izgrađena privremena zgrada u kojoj su se okupljali uglednici. „Za Zagreb godina 1891., godina je sjajne i nikad premašene 'Jubilarne izložbe Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva', (...) povodom koje je otvoren Botanički vrt, oblikovana najljepša gradska aleja Prilaz, pušten u promet zagrebački konjski tramvaj, otkriven spomenik Andriji Kačiću Miošiću, a što je popraćeno manifestacijama bratimljenja s južnom braćom Dalmatincima koji su došli u Zagreb da uveličaju otkrivanje spomenika, a koje je grad trijumfalno dočekao... Sjajnu ovu predstavu prati i umjetnička izložba... Posebna je senzacija za Zagrepčane električna rasvjeta, dok se zrakoplovac Merighi uspinje tik do izložišta nebu pod oblake u pariškom balonu ispunjenom plinom...“.⁵

Tijekom vremena, kada se ustalilo značenje ove popijevke (predložena je za himnu), njoj su se dodavali i oduzimali stihovi ne bi li bila prihvaćena kao opća svečana pjesma. Bila je predlagana i za slovensku i za srpsku himnu, ali se svijest o njenoj vrijednosti održala kod Hrvata. Svojom ljepotom i skladnošću pobudila je zanimanje i drugih Slavena, pa je godine 1920. ova pjesma tiskana u Pragu. Stih joj je izvrstan: lirski osmerac s međusobnim rimama, što je za uglazbljivanje idealan metar. U četveročetvrtinskom taktu (C) ima savršene mogućnosti, jer osnovni glazbeni takt ima četiri dobe. Tako svaki „tekstualni“ redak koji se naziva oktava⁶ prema broju stihova - osam, zauzima dva takta.

„...Stihovi pjesme metrički su“, kako je to konstatirao još A.G. Matoš, „strukturirani prema trohejskoj shemi - četiri trohejske stope mjera su jednog stiha od osam slogova“. No, kako kaže Matoš, premda je pjesmi „osnovni shemat trohejski osmerac (...) pjesnik se te osnovne ritamske melodije (...) nije strogo držao (...) izmiješavši kajkavski naglasak sa štokavskim.“⁷

U pjesmi je predstavljen Čovjek u svom djelu:

⁴ Gostl, I. *Najsajjnija zagrebačka predstava 1891. : u ozračju gospodarske izložbe, velike preteče Zagrebačkog velesajma*. Zagreb : ABC naklada, 1996, str. 139-140.

⁵ Isto, str. 11.

⁶ Vidi Očak, J. *Antun Mihanović*. Zagreb : Globus, 1998.

⁷ Tomašek, A. „*Lijepa naša*“ : *pripovijest o hrvatskoj himni*. Zagreb : Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, 1990, str. 63.

Ova zanosna pjesma je kroz svoju povijest prevedena na francuski (1880), a na ruski jezik preveo ju je (1896) Maksim Gorki. Naš veliki pjesnik Vladimir Nazor je 1941. godine preveo „Lijepu našu“ na talijanski. I notna osnova je u više navrata prilagođavana, pa je najprihvatljivija verzija ona koju je predstavio Jakov Gotovac 1941. godine.

„Lijepa naša domovino“ jedan je od ilustrativnih primjera povezanosti između širih društvenih zbivanja i umjetničkog stvaralaštva. Nastala u procesu buđenja, nacionalnog osvješćivanja odnosno formiranja nacionalne svijesti Hrvata kao vid izražavanja težnje za političkim oslobođenjem, 'Lijepa naša' je produkt prve faze hrvatskog narodnog i književnog preporoda, koji je (...) u svom minimalnom programu težio konstituiranju i afirmaciji nacionalnog identiteta i obrani nacionalne i državno-pravne posebnosti Hrvatske.“⁹

Kao sadržaj himne izabrani su prvi i zadnji dio ove najljepše i do savršenstva rimovane pjesme.

O himni je već mnogo toga napisano:

„... I, kao zaključni akord dvije-tri misli o tome kakva je ta „Lijepa naša“. O samoj pjesmi izrečeno je više afirmativnih ocjena, pa je jednom označena kao „demokratska himna radu, prava seljačka davorija“ (Antun Gustav Matoš), drugi put kao „simfonija narodnog života“ (Antun Barac) ili pak kao „naš slavni pastorage, koji ne govori ni o barjacima ni o topovima, već o tihim stadima koja idilično pasu na livadama hrvatske Arkadije“ (Miroslav Krleža).“¹⁰

„Lijepa naša“ se pjevala i kada je bilo najteže, pa se tako navodi da su je pjevali i Dalmatinci u izbjeglištvu u El Shattu za vrijeme Drugog svjetskog rata. Njezina snaga i energičnost traje već čitavo stoljeće. Za vrijeme Domovinskog rata ova pjesma nije silazila s naših usana, a mi smo je na Visu neizostavno izvodili. Himna se s radošću i veseljem pjeva i danas.

Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda sretna bila!

Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina.
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!

⁹ Tomašek, A. „Lijepa naša“, str. 19.

¹⁰ Isto, str. 106.

Teci Dravo, Savo teci,
Nit' ti Dunav silu gubi,
Sinje more svijetu reci,
Da svoj narod Hrvat ljubi.

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrašće bura vije,
Dok mu mrtve grobak krije,
Dok mu živo srce bije!